

האגודות בריה ומילנקוב

מאת יורי ראסבורוב
לשעבר סגן-אלוף של המ. זו. ד.

באחד מימי ינואר 1954 יצא רדיו מוסקבה בהכרזה מפתיעה: יורי ראסבורוב, סגן היועץ המדיני הסובייטי במוסקו, נחטף על-ידי השירות החשאי האמריקאי, הועבר למקום בלתי נודע. שבועות מספר לאחר מכן שינה שירות-השירות הסובייטי את הגירסה: ראסבורוב לא נחטף, אלא בגד במולדתו.

הגירסה השנייה היתה, כנראה, הנכונה. ראסבורוב שהיה, לדבריו, ראש שירות-הריגול הרוסי ביפאן, התמסר לידי השלטונות האמריקאיים מרצונו הטוב, מסר רשימה של סוכנים סובייטיים אחרים, הוטס בו כיום לארצות-הברית, מאחר שהאמריקאים לא רצו לגרום אינצידנט שלטונות היפאניים.

הסוכן-העריק עצמו הפר את שתירתו רק החדש, כאשר פירסם סדרת מאמרים גדולה בשבועון האמריקאי "ליף". מאמרים אלה, שהיו מבוססים על נסיונו הפוליטי העשיר של ראסבורוב, הגיעו למסקנות מרהיבות-לכת: השפעת הצבא האדום הולכת וגדלה, והוא עתיד לתפוס את רפן השלטון בברית-המועצות. בשבוע שעבר נדמה היה כי גירסת ראסבורוב אושרה: המאורעות שהתחוללו במוסקבה היוו, לפחות, את ראשית ההתאמתות של מסקנותיו.

גנרליבל של סוכניות

ברגע בו מת סטאלין היה ברור כי המאבק בין גושרי-השלטון השונים בברית-המועצות יתחולל, לכל היותר, תוך חודשים ספורים: בתקופה האחרונה של חייו אירגן סטאלין מחדש את כל המנגנון המנהלתי של המדינה מתוך מגמה ברורה לפזר את סמכויות-השלטון ככל האפשר. הפוליטיקאים המצומצם הות'ף על-ידי נשיאות מורחבת של הסוכנים עליון. הוועד המרכזי של המפלגה הקומרניסטית אורגן מחדש, ותיקי המיניסטרוניס השונים שבו חולקו בצורה שהפכה את ה-מבצ הסובייטי למגדל-בבל של סמכויות מר-גשות.

עוד לפני מותו הספיק סטאלין לתת לשר-החוץ הסובייטי, ויאצ'סלאב מולוטוב, דת' פה הגונה כלפי מטה: אשתו של מולוטוב נאסרה, הואשמה בקיום קשרים עם אחיה היושב בארצות-הברית, נחשדה בריגול לטובת האמריקאים. אמנם היא שוחררה כעבור זמן קצר, אולם סיכוייו של מולוטוב להגיע אל פיסגת-השלטון התרופפו לגמרי.

בריה ומאלנקוב היטיבו להכיר זה את זה בהקפות מלחמת-העולם השנייה, כאשר היו שניהם חברי מועצת-הבטחון הסובייטי. מאלנקוב, אשר שאף לעלות בסולם השלטון, התניף לבריה, שהיה מוכרוני ה-ראשון במעלה של סטאלין, זכה כתוצאה מזה במשרת סגן ראש-ממשלת ברית-המועצות.

לאחר מות סטאלין שמר בריה על מע' מזו כראש המשטרה החשאית והממונה על פיתוח האנרגיה האטומית ועל חימושה של ברית-המועצות. אולם הוא ידע כי הכוח האדיר, שרוכז בידיו, הפך אותו למטרה לשונאת-ההמונים. הוא ידע גם כי מוצאו הגרוזיני לא יאפשר לו לרכוש את אימוץ העם, בהיותו ירושו של סטאלין. על כן לא זמם בריה לתפוס את רסן-השלטון מיד לאחר מות המנהיג. במקום זה כרת הוא ברית חשאית עם מאלנקוב ומולוטוב, יצר איתם יחד מעין טריאומוויראט.

אין ספק שבריה ראה בברית זו הסדר זמני בלבד. הוא רצה להרחיח זמן, לבסס את כוחו, להרחיב את מנגנונו הביורוקראטי, אולי גם לרכך את איבת ההמונים כלפיו.

מרד סוכנים או פלישה מכחול

עצבותם של השליטים החדשים נתגלתה כבר ב-6 למרץ, למחרת מותו של סטאלין. כאשר הוכרו על הקמת הממשלה החדשה,

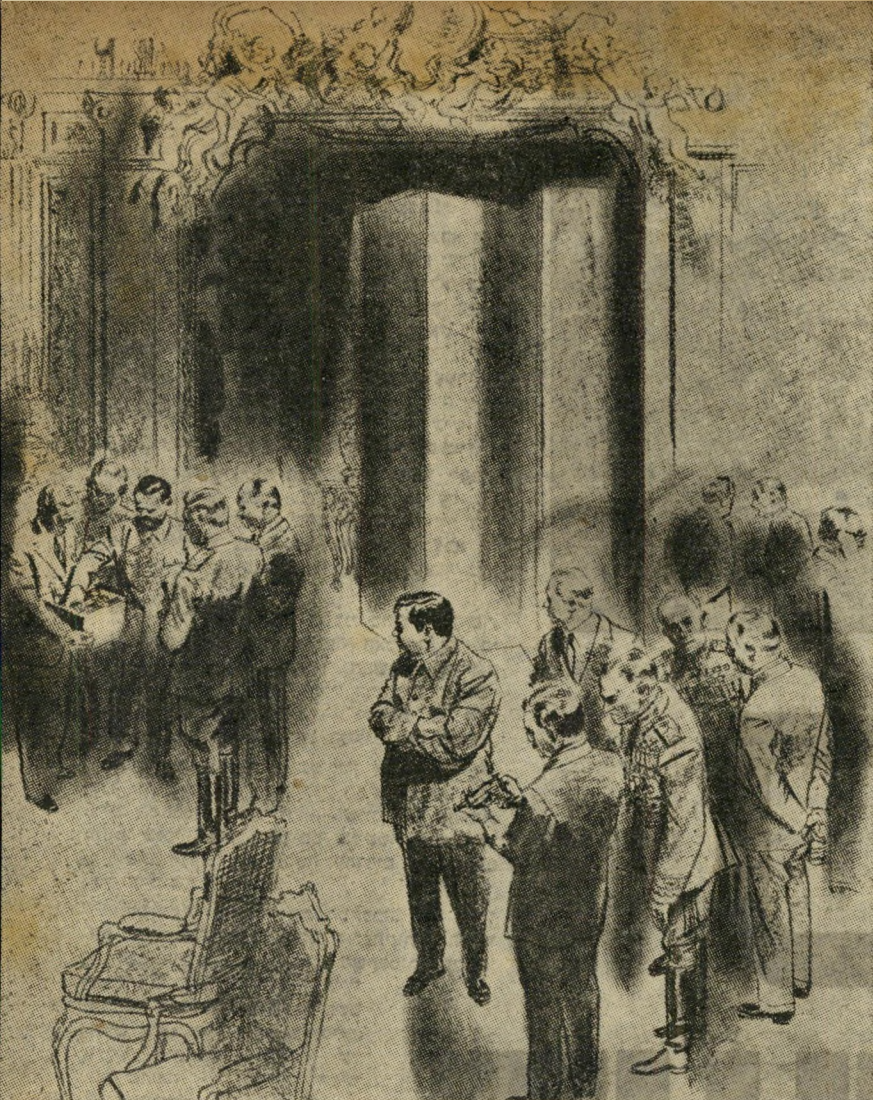
בראש וראשונה עלי להסביר לכם מדוע אני מוסמך לתאר בנאמנות את המאבק הדול על השלטון, אשר התחולל לאחרונה בברית-המועצות. במשך 11 שנה השתייכתי על השירות החשאי הסובייטי, מזה ביליתי ארבע וחצי שנים ביפאן, כנציג ראשי של השירות החשאי. בינואר 1954, כאשר הסגרת את עצמי לידי השלטונות האמריקאים היתה לי דרגה של לויטננט קולונל ב.מ.ח.ד. לרגל תפקידי נאלצתי לבוא במגע ולשתף פעולה עם שגרירים חשאיים, שהיו מגיעים ממוסקבה. בין שגרירים אלה היו אנשים רמי-מעלה, כפיטר שיבאייב מי שהיה נציגו האישי של סטאלין בסין ה-עמית, בשעה שהסניגים התערבו במלחמת קוריאה.

קשרים אלה, יחד עם זרם האינפורמציה הבלתי-רפוסקי, שעבר דרך הצירות הסובייטיות בטוקיו, איפשרו לי ליצור תיאור מושלם של המאבק הגדול בקרמלין. מאבק זה, ש נפתח ברגע בו זיעזע מותו של סטאלין את העולם הסובייטי, נסתיים ארבעה חודשים לאחר מכן במחזה דרמתי, שהתחולל בלב מוסקבה לפני שתי דיכויים חמושות וזמ' כנות לקרב, אשר לא התחולל לעולם.

סיפורי מתחיל בשאלה פשוטה, אשר מר-סיפה לנקר במוחם של בני העולם המערבי: הייתכן כי סטאלין נרצח על-ידי יורי-שו? על שאלה זו אני משיב בשלילה. אני משוכנע כי סטאלין מת מוות טבעי בהחלט.

שבוע הראשון של מרץ 1953, כאשר הפ' כה גסיסתו של סטאלין לודאות, חשפו יורי-שו את חשדותיהם ההדדיים: הם הוזמנו אל הגוסס מועצה, שהיתה מורכבת מעשרת טובי הרופאים של ברית-המועצות. עזותם של הרופאים כי סטאלין מת משטף-דם במוח היתה עתידה להגן על הירישים מפני כל האשמה של מייזימ-רצח או רשלנות פו-שעת. מובן מאליו שאחד הירישים היה יכול לשחד את הרופאים, או ללחוץ על-הם במגמה להאשים את חבריו לשלטון ברצח המנהיג הגדול. אולם עובדה היא ש-אמילו מאלנקוב לא העז להאשים את יריבו הגדול, לאורנטי בריה, במזימה לרצוח את סטאלין. אני משוכנע כי אילו היתה קיימת מזימה לרצוח את סטאלין, היה הדבר מגיע לידעתי, במוקדם או מאוחר, דרך צינור רות השירות החשאי הסובייטי.

* מיניסטרוניס לענייני-פנים — כינויה ה-בשמי של המשטרה הפוליטית הסובייטית.

התרשמותו של ציור השבועון האמריקאי לייף, שפירסם את דו"ח ראסבורוב. בצירוף, מפקח מאלנקוב על חלוקת האקדחים לחברי הוועד המרכזי של המפלגה, לפני הישיבה בה נאטר בריה, לפי תכנית מסותפת שנובדה על-ידי הקואליציה הזמנית של מאלנקוב ושותפיו.

התרשמותו של ציור השבועון האמריקאי לייף, שפירסם את דו"ח ראסבורוב. בצירוף, מפקח מאלנקוב על חלוקת האקדחים לחברי הוועד המרכזי של המפלגה, לפני הישיבה בה נאטר בריה, לפי תכנית מסותפת שנובדה על-ידי הקואליציה הזמנית של מאלנקוב ושותפיו.

האימה לא ושכחה

אולם התיקונים לא פעלו את פעולתם. היה ברור כי בריה לא יוכל להשכיח תוך חודשים ספורים את האימה שהוא הטיל משך 15 שנה על אזרחי ברית-המועצות. יחד עם זה גברו יותר ויותר החיכוכים בין מאלנקוב, אשר משרותיהם של שליט עצמאי לבין בריה, שחשב את עצמו ליורשו החוקי של סטאלין.

במנות את מפקדיה החדשים של המשט'רה הפוליטית התעלם בריה לחלוטין מהמל'צותיהם של מאלנקוב וניקיסה חרושצ'ב, מזכירה החדש של המפלגה הקומוניסטית. הגרוזיני הגוף הקדיש יותר ויותר זמן ל-אירגון המ.ח.ד., כמעט ולא השתתף בישר'בות הוועד המרכזי של המפלגה.

כראשית יוני הפך המצב מתוח עד מאד. מאלנקוב ארז עוז, התחיל לסלק את האנ'שים אשר החזיקו בריה לעמוד-מפתח ב-ממשלה. בריה עצמו רקם תוכניות של מה'פך נועז. היו לו בני-ברית רבים: פקידים גבוהים, אשר משרותיהם סוכנו על-ידי מאלנקוב. קציני-צבא גבוהים, אשר לא היו חביבים על הפיקוד העליון. בריה קיווה כי הקצינים יסייעו לו להשתלט על הקרמלין, לאסור את מאלנקוב ומולוטוב, להכריז את עצמו לדיקטטור.

בן-המנהיג

שני עוזריו הראשיים של בריה היו וא' סילי סטאלין, בנו של המנהיג המת, שקיבל על עצמו את הפיקוד על חיל-האוויר באיזור מוסקבה, וגנרל פאול ארטמייב, חברו הטוב של וואסילי, מפקד חיל-היבשה באיזור מוס'קבה. תפקידיהם של שני הקצינים היו חשוב'בים ביותר, היות והאיזור הצבאי של מוס'קבה הקיף כמעט את כל מרכז רוסיה.

ארטמייב היה שנוא ביותר על הפיקוד ה-עליון של הצבא האדום. שנים מספר ל-אחר המלחמה כאשר גרם הוא לכשלונו של תמרוני-הצבא באיזור מוסקבה, כעס עליו

מיהרו השליטים לפנות אל העם, לבקש ממנו להימנע "מכל מהומה ומבוכה". ה' גורמים למהומה ולמבוכה היו יכולים ל' היות שניים: מרד מבפנים, או פלישה מ' בחוץ.

תוך ימים ספורים התברר כי סכנת-פלישה לא היתה קיימת מעולם. ורק או מיהר בריה לנקוט בצעדים למניעה מרידות פנימיות: אלפי בלשים לבושי אורחית השתלטו על מרכזי הערים הגדולות. לעזרתם של הבל'שים הוועקו אלפים נוספים של אנשי מ.ח.ד. לבושי מדים, מוויינים מכף-רגל ועד ראש. במשך ימים מספר היתה מוסקבה נתונה לשלטונו המוחלט של בריה. אולם ראש ה-שירות החשאי, הגוף והממושקף לא ניצל את ההזדמנות: הוא פעל רק כדי להגן על בטחונו של הטריאומוויראט.

הברית בין מאלנקוב ובריה נכרתה רש'מית ביום הלוחייתו של סטאלין. אותו יום נשא בריה נאום נמלץ, בו הבטיח כי ב' ברית-המועצות ישתרר שלטון-חוק, וכי האזרחים ייהנו ממלוא הזכויות המבוטחות להם בחוקה הסובייטית. אולם איש לא הא' מין להבטחתיו: הכל ידעו כי הדברים שנאמרו באו רק להגדיל את הפופולאריות שלו.

בריה זכה לשאת את הגאומ החשוב גם לאחר ההלוחייה, כאשר נתכנס הסובייט ה-עליון, כדי לבחור בממשלה חדשה. הוא הוא שהכריז על בחירתו של גיאורגי מאלנקוב לתפקיד ראש מועצת המיניסטרים של ברית-המועצות.

לאחר מכן ניגש בריה לבסס את כוחו ככל האפשר. הוא איחד את מיניסטרוני ה-בטחון הלאומי (מ.ג.ב.) עם מיניסטרוני ה-פנים (מ.ח.ד.), פתח בטיהור מקיף בקרב המשטרה הפוליטית. פקידים רבים, שהפכו שנואים על הקהל, הודחו משרותיהם, הוז'ר לפו על ידי עובדים מתונים יותר. הטיהור לוהט על ידי מסע תעמולה אדיר נגד "שיטות החקירה הבלתי-הומאניות, האסורות לפי החוק הסובייטי".

מיד לאחר מכן הכריז בריה על חגיגה כללית לאסירים פוליטיים. חגיגות בקנה מ' דה קטן נירטו עוד לפני כן, לרגל ימי-נצחון וחגים לאומיים. אולם על היתה החגיגה ה-גדולה בכלן. היא עשתה על ההמונים רושם כביר, ואפשר שהיא היתה עושה רושם גדול עוד יותר, אילו לא חיסלו רבים מן הקומו'ניסטים החתיקים בטיהור החשאי הגדול, אשר ערך בריה בשנת 1941, מיד לאחר פל'ר ש'ת הגרמנים לרוסיה.